

Léptékváltás Budapesten is

Az elmúlt évben az új kőbányai városközpontba jellegzetes körkupolás épület került: a Pataky István művelődési központ székháza. E városképi jelentőségű épület könyvtárügyi szempontból is fontos, mivel a benne 1975. december 17-én felavatott Szabó Ervin kerületi könyvtár a főváros első elfogadható nagyságú tanácsi közművelődési könyvtára. Megépítésével régi adósságát törlesztette Budapest: miközben ugyanis 1960 óta az ország minden részében épültek olyan könyvtárak, amelyeket büszkén mutathattunk meg hazai és külföldi szakembereknek egyaránt, a fővárosba érkező érdeklődő könyvtárosokat — nagy ívben elkerülve a Szabó Ervin hálózat könyvtárait — többnyire egyenest a közelebbi-távolabbi vidékekre kalauzolták a szíves és szívélyes vendéglátók. Teljesen érthetően, hiszen a hálózat legnagyobb egysége, a József Attila telepi könyvtár is a maga 600 négyzetméteres alapterületével csupán akkora, amekkora ma már vidéken a városrészi könyvtárak között is található (például a Miskolc-diósgyőri Petőfi-emlékkönyvtár).

A kőbányai új könyvtár a József Attila lakótelepinél két és félszer nagyobb, 1500 m² alapterületű; elődjénél, a 12. sz. kerületi könyvtár régi otthonánál meg csaknem nyolcszor tágasabb. Ennek a kedvező változásnak nemcsak az a következménye, hogy a korábban szűkös helyiségviszonyok szorításában vergődő intézmény tevékenységének megszűnnek a kényszerű mennyiségi korlátai, s a hagyományos működési ágak több levegőhöz jutnak, hanem a léptékváltás, amely a fővárosban először itt következett be, feltétlenül ki fog hatni az intézmény munkáján kívül az egész Szabó Ervin hálózat fejlesztésére is. Erre az állításunkra a könyvtár itt következő bemutatásának keretében próbálunk majd bizonyítékokat felhozni.

Aki a művelődési központ épületébe lép, a nagy előcsarnokban balra haladva külön szárnyban találja a könyvtárt. A tervezőnek, Tóth Dezsőnek nem ez az első könyvtárépülete, mert az Esztergomi Városi Könyvtár és a Tatai Városi Könyvtár (amely szintén művelődési központban működik) megalkotása ugyancsak az ő nevéhez fűződik. Ennek ellenére nemcsak a saját „kútfejből” dolgozott, hanem kezdettől fogva támaszkodott a könyvtárügyi szakemberek véleményére is. Az eredmény a szak-szerű, a könyvtári funkcióknak megfelelő térkialakítás lett.

Az olvasó a könyvtárban először az impozáns fogadótérbe (klubövezetbe) jut, amelynek egyik oldalán az előadóterem található, másik oldalán a gyermekrészleg (190 m², s van benne egy kis meseszoba is), mögötte a felnőttek könyvkiválasztó-kölcsönző övezete (432 m²), e mellett pedig a raktár és a feldolgozó helyezkedik el. Nagyon fontosnak tartjuk a házzal közös használatra szánt, kamaraterem jellegű előadótermet, valamint a művelődési házzal való többfajta összeköttetési lehetőség megteremtését, továbbá azt, hogy egy szolgálati folyosó a szabadba nyílik. Ezeknek az összekötő-elválasztó részeknek a rugalmas kezelése a könyvtárhasználatban is több lehetőséget, alkalmi változatot teremthet. Azt pedig szinte már természetesnek veszi a könyvtáros-szakember, hogy ha a felnőttek és gyermekek könyvkiválasztó-kölcsönző övezetei egy szintre kerülnek, a kölcsönzési nyilvántartás szintén egy helyről történjék: itt valóban nehézség nélkül, ráadásul mutatósan sikerült elhelyezni a két részleg közös kölcsönzőpultját.

A felnőttek mindennapos igényeit kielégítő részleg fölött egy másik szint is található. Erre a széles, mezzanin-szerű galériára könnyed, egykarú lépcső vezet fel. Az olvasó ebben az ülőhelyekkel bőségesen ellátott, 340 m² alapterületű térben találja a csak helyben használható dokumentumokat; a szint másik részén (az alsó, kiszolgáló rész fölött) pedig a zenei részleg, egy szemináriumi szoba és több iroda található.

Figyeljük meg, milyen új elemek jelennek meg az új könyvtárban, amik a régi „12-es könyvtár” egész tevékenységének mennyiségi fejlesztésén kívül a munka szellemét is áthangolhatják: új a változatos, könyvbázisra alapozott rendezvénypolitika megvalósítását lehetővé tevő előadóterem, új a könyvtár munkájához szervesen kapcsolódó, de az időnként a gyerekek saját világába való elkülönülést is megengedő gyermekrészleg, új a zenei gyűjtemény, a szemináriumi szoba, de legfőképpen a galérián kialakított „olvasóterem”, ami az egész könyvtárhasználatot átformálhatja. Eddig ugyanis az egész Szabó Ervin hálózatban a helyben olvasók számára alig akad

ülőhely, ami miatt e könyvtárakat „kölcsonzési nagyüzemeknek” is szokták nevezni. Az ilyen jellemzésből egyszerre csegett ki a pult előtt idegesen toporgó fővárosi olvasók ezreit óriási áldozattal, nagy fizikai fáradsággal kiszolgáló, többnyire kis létszámú, oadaó könyvtárosgárda iránti tisztelet és a csak a tömeges kölcsonzésre szorított, leszűkített könyvtárhasználat konzerválódása miatti türelmetlen kritika. Immár *a közművelődési könyvtári olvasótermi kultúra kialakításának fővárosi úttörője lehet a kőbányai könyvtár.* Erre a környezet alkalmas (82 ülőhely van az olvasói térben), az első feltételeket pedig a fenntartó gondoskodása már a tervezett méretbeli változások ismeretében megteremtette: az, hogy az állomány 1970-től 1975-ig 47 000-ról 80 000-ra szaporodott, a nyitásra pedig a dolgozók száma 7-ről 30-ra nőtt, a nyitvatartási idő 26 órától 54 órára bővült, s 1976-ban már 350 000 Ft gyarapítási összeg áll a könyvtár rendelkezésére, a könyvtárirányítás egész szellemének áthangolódását bizonyítja.

A magasabbrendű könyvtárhasználat elterjedése — és szokássá alakítása egy állandóan bővülő körben — azonban csak akkor várható, ha a könyvtári nyitvatartás is kedvező a lehetséges igénybe vevőknek. Az új könyvtár — nagyon helyesen — „egy tömbben” tart nyitva (általában a felnőtteknek és a gyerekeknek egyaránt 10-től 19 óráig), kérdés azonban, hogy a 19 órai zárás alkalmas-e az olvasótermi használat fejlesztésére? A munkából — esetleg a város távoli pontjairól — hazatérő kőbányaiak, vagy a helyben használható állomány iránt érdeklődő más fővárosiak a munkaidejük lejárta után jőszerivel csak egy, másfél óra hosszát vehetnék igénybe a könyvtárt; emiatt kétséges, hogy egyáltalán felkeresik-e. A könyvtárvatáson jelenlevő könyvtáros szakemberek véleménye szerint ki kellene terjeszteni az olvasótermi rész nyitvatartását este fél nyolc—nyolc óráig, s függetlenül a kölcsonzési szolgálat hét órai zárási idejétől. Bár a könyvtár alaprajzi elrendezése miatt az olvasótermi rész külön nem közelíthető meg — szerintük —, egy-egy ember ügyelet formájában elláthatná az olvasótermi szint, illetve a bejárati rész felügyeletét, annál is inkább, mivel a művelődési központ esti forgalma miatt a lapozgató felkeresésére-igénybevételére is számítani lehet.

Az olvasóterem használatának egy másik lehetőségével kapcsolatban hadd eleveintsük fel a most újra időszerűvé vált 1964-es vitát. A Könyvtáros-ban tizenkét éve a „Lesz-e bibliográfiai műhelyünk?” című cikkben szóvá tettük, hogy nincs a fővárosban *igazi bibliográfiai műhely*: a műhely szó „officina” értelmében, tehát olyan jelentésben, hogy a bibliográfusok szolgálatára áll-e olyan prézens, szakrendben felállított gyűjtemény, amely az 1945 utáni sztenderd magyar könyvtermek keresztmetszetét bármely pillanatban hűen tükrözi, és *a könyvek kézbevitelével* enged összehasonlítható a művek és kiadások között. Mivel a nagy könyvtárakban nagyság szerint raktároznak, másrészt a könyvek állandó kölcsonzési forgása miatt még a nagy hagyományú, jól szervezett bibliográfiai apparátussal rendelkező könyvtárak — például a Szabó Ervin Könyvtár — munkatársainak is óriási nehézséget okoz a szükséges könyvek „összegereblyézése”, nemcsak a munka, a válogatás lassul le, de az eredményt is kétségessé teheti az, hogy a bibliográfiákban eluralkodik a rutin, és esetleg cédula szüli a cédulát. A vita végül is két „megajánlással” zárult: A Kiadói Főigazgatóság nevében ígéret hangzott el, hogy ha a műhely — értsd: megfelelő könyvtárhelyiség — meglesz, a Főigazgatóság segíteni fogja kötelezpéldányokkal; a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója pedig kilátásba helyezte, hogy az első korszerű FSZEK kerületi könyvtárban — akkor még a kelenföldi lakótelep könyvtára jött számításba — olyan prézens gyűjteményt alakítanak ki, amely a bárhonna jelentkező közművelődési bibliográfiai (bibliográfus) és kutatói érdeklődés kielégítésére képes lesz.

Erre a bibliográfiai-műhely szerepre az új kőbányai könyvtár könnyen alkalmassá tehető. Galériás részén a természettudományi-műszaki részleg (ilyen részlege a régi könyvtárnak is volt) 8500 kötetén kívül máris több ezer társadalomtudományi, nyelv- és irodalomtudományi, művészeti munka, kézikönyv található, a kérdéses szakok folyóirataival együtt. Sőt sztenderd szépirodalmi művek, kötelező olvasmányok, antológiák stb. is. Bizonyosak vagyunk abban, hogy a Pataky István téri könyvtárban könyvtárközi összefogással hamarosan kialakítható lenne olyan prézens gyűjtemény, amelynek jelentősége akár bibliográfiai, akár egyéb kutatási szempontból is átlépné a kerület határait!

A kőbányai könyvtár bemutatása kapcsán — szokásunktól eltérően — nem foglalkoztunk esztétikai kérdésekkel. Azért, mert az esztétikum itt mindenütt magától értetődő természetességgel jelen van: A felhasznált jó anyagokban — például az előadóterem szolid faburkolatában —, az elegáns vászontapéta színében — általában a bútorok és a burkolatok, szövetanyagok színharmóniájában —, a mennyezetet borító lapok egyszerűségében, a lépcső vonalvezetésében és a bútorok elrendezésében, nevezetesen a galéria asztalainak és könyvállványainak telepítésében, melyek a felső szint nyitott részétől a fal felé haladva adnak egy, a könnyedségből a súlyosságba váltó

A gyermekkönyvtár (MTI Fotó — Benkő Imre felvétele)

átmenetet, s közben nem állítanak akadályt az egész teret átfogó pillantás útjába, sőt feledtetik a galéria alacsony voltát is, meg azt, hogy még az itt használt állványokban is a kelleténél több a faanyag. A belsőépítész munkájának színvonala megköveteli, hogy neve ne maradjon említetlenül: a sikeres enteriőr-kialakítás *Czoczek László*t dicséri.

Végül hadd idézzük a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatójának szavait, aki avatobeszédében méltán nevezte a hálózat pirosbetűs ünnepének az átadás napját, és azt a reményét fejezte ki, hogy a főváros új könyvtára „nem marad egyke”, megszületését sok testvére fogja követni. Elmondotta, hogy *a modell, a minta szerepét szánják* a 12. sz. könyvtárnak, amely — ha könyvtárosai felnőnek a megnövekedett feladatokhoz — a régi könyvtár 5000-es olvasótáborával szemben a jövő év végére minden bizonnyal eléri a 7000—7500-as olvasói létszámot.

Révész Ferenc „prognózisát” mi sem tartjuk túlzottnak. Meggyőződésünk ugyanis, hogy az olvasás terjedésének még igen sok a tartaléka, a legnagyobb éppenséggel a hiányzó könyvtárak felépítése, a sok intézményi fehér folt eltüntetése a fővárosban.

Gerő Gyula